

บทความทางวิชาการเกี่ยวกับ หลักสิทธิมนุษยชน

เรื่อง หลักสิทธิมนุษยชน กับ ภาคเอกชน

จัดทำโดย

นายพิสิษฐ์ เหล่าศิริรัตน์

เลขประจำตัว ๕๘๐๓๒๔

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักประชาธิปไตย เพื่อ

ประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓

วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ

เดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๕๘

สารบัญ

สารบัญ	หน้า
1. บทนำ	1
2. หลักการและแนวคิดสิทธิมนุษยชน	4
3. หลักสิทธิมนุษยชนสากล	8
4. หลักการสิทธิมนุษยชนของไทยในปัจจุบัน	16
5. สรุปและข้อเสนอแนะ	23

บทความวิชาการเกี่ยวกับ หลักสิทธิมนุษยชน

เรื่อง หลักสิทธิมนุษยชนกับภาคเอกชน

บทนำ

หลักสิทธิมนุษยชน ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่กำลังตื่นตัว และทวีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากได้มีการยกร่างพระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นและอยู่ในระหว่างการพิจารณาของวุฒิสภา เพื่อที่จะออกเป็นกฎหมายต่อไป

การร่างพระราชบัญญัตินี้ จะเป็นไปแนวทางใดและอีกไม่นาน พระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก็คงจะออกสู่สายตาประชาชนแล้วก็หวังว่าประชาชนชาวไทยทุกคนจะได้รับสิทธิในพระราชบัญญัติฉบับนี้ อย่างเต็มที่

ก่อนอื่นต้องมาทำความเข้าใจกับ คำว่า สิทธิมนุษยชนกันก่อน คำว่า “สิทธิมนุษยชน” (Human Rights) หมายถึงสิทธิขั้นพื้นฐานมนุษย์ทุกคน พึงมี พึงได้ โดยเสมอภาคกัน เพื่อการดำรงชีวิตอย่าง มีศักดิ์ศรี โดยไม่แบ่งแยก เชื้อชาติ เพศ สีผิว ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมือง สังคม ทรัพย์สิน หรือ สถานะ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิ และสิทธิขั้นนั้นต้องได้รับความคุ้มครองด้วยเช่นกัน จากรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 4 ได้บัญญัติไว้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ” รวมทั้งในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right) ได้กล่าวไว้ในข้อ 1 ว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระเสรีภาพและ เท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิ ทุกคนได้รับการประสิทธิประสาท เหตุผลและมโนธรรมและควรปฏิบัติ ต่อกันอย่างฉันท์พี่น้อง

สิทธิมนุษยชนที่ประชาชนควรจะมีอยู่หลายด้าน ได้แก่ สิทธิมนุษยชนด้านการศึกษา ศาสนา สาธารณสุข วัฒนธรรม สตรี เด็ก ผู้ใช้แรงงาน ผู้บริโภคนะ

จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) ข้อ.1 ที่ระบุไว้ว่า บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและ เสรีภาพประคามีที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลนี้ ทั้งนี้ โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด นอกจากนี้ การจำแนกข้อแตกต่างโดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมือง

ทางคุณาณาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดน ซึ่งบุคคลสังกัดจะทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่า ดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตย อื่นใด

สิทธิมนุษยชน มีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมโลก (World Civilization) ของมนุษยชาติที่ พยายาม วางระบบความคิดเพื่อให้คนทั่วโลกเกิดความระลึกรู้ คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ตั้งแต่ ยอมรับความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรี ชาติกำเนิด สิทธิต่างๆที่มีพื้นฐานมาจากความชอบธรรม ซึ่งตั้งอยู่บน พื้นฐานแห่งสิทธิตั้งแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับคำว่า ชีวิต (Life) นอกจากนี้แล้ว สิทธิมนุษยชนยังมี ความสำคัญในแง่ของการเป็นหลักประกันของความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพ และสภาวะ โลกปัจจุบัน เรื่องของสิทธิมนุษยชน ก็ไม่ใช่เรื่องประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมทั่วโลกต้อง ให้ความสำคัญเพราะประเทศไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติผูกพันตามพันธกรณีแห่ง กฎบัตรสหประชาชาติ และที่สำคัญเรื่องของสิทธิมนุษยชนยังได้ถูกนำไปใช้ในทางการเมือง เศรษฐกิจ ระหว่างประเทศ เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า ทำให้สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปคว่ำบาตร ทางการทูต การงดการทำการค้าด้วย หรือกรณีการส่งกองกำลังทหารของสหประชาชาติเพื่อเข้าไปยุติ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในบอสเนียเฮอร์เซโกวีนา และในโคโซโว ของอดีตประเทศยูโกสลาเวีย เป็นต้น ด้วยสาเหตุและความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น เราจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการศึกษาเรื่อง สิทธิมนุษยชน เพราะมีความสำคัญทั้งในด้านสังคมโลกและการสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย

สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ได้พัฒนาการต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์/สิทธิมนุษยชนในสังคม มีมายาวนาน สถานการณ์สำคัญของสังคมไทยที่ถือว่าเป็นมิติการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ ตั้งแต่ในยุค เริ่มเปิดประเทศภายหลังสนธิสัญญาเบาริ่ง เหตุการณ์ ร.ศ.103 ที่ชนชั้นสูงบางกลุ่มเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลง การปกครอง เหตุการณ์ ร.ศ. 130 ที่คณะทหารก่อการกบฏ เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง การปฏิวัติ 2475 ที่ปรากฏพร้อมหลัก 6 ประการ กล่าวหลักสิทธิเสมอและความเป็นอิสระเสรีภาพ การต่อสู้ในยุคเผด็จ การทหารนับหลังจากรัฐ ประหาร 2490 จนถึงยุคของระบบปฏิวัติของ จอมพลสฤษดิ์ นับแต่ปี 2501 เรื่อยมา ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ไทยจะให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตั้งแต่ ปี 2491 แต่แนวคิด สิทธิมนุษยชนแบบอุดมการณ์เสรีนิยมตะวันตกก็เติบโต อย่างเชื่องช้าในสังคม ท่ามกลางบริบททางการเมือง ที่ล่าช้าเป็นเผด็จการ แม้จะมีการต่อสู้และเรียกร้องสิทธิเสรีภาพอย่างเข้มข้น เช่น ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ต่อมาเรื่องของมนุษยชนเป็นปรากฏการณ์ความสนใจและมีการถกเถียงกันอย่างมากรวมทั้งมีการก่อตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสิทธิมนุษยชนขึ้น ทั้งปัญหา ภายในและภายนอกประเทศ ในสมัยของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ แต่ล้มเหลวเพราะความไม่ต่อเนื่อง

ของอายุสภาผู้แทนราษฎร และความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการทำงาน รวมทั้งเรื่องผลประโยชน์ทางการเมือง และแม้ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ที่ถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง ครั้งสำคัญของไทย ซึ่งชัยชนะของประชาชนมีผลผลักดันสร้างสำนักสิทธิมนุษยชนที่จริงจังในสังคมไทย และการสร้างกลไกต่างๆ เพื่อป้องกันอำนาจเผด็จการทางทหาร และรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ได้บริหารประเทศนำประเทศเข้าสู่สมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง จนถึงการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 ซึ่งเหมือนเป็นความหวังผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ไร้อำนาจที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นหนึ่งกลไกสำคัญของรัฐที่มีบทบาทในระดับหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา เป็นต้น แต่ดูเหมือนรากเหง้าและปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ก็ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย เช่น ระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบเผด็จการ อำนาจนิยม ระบบทุนนิยม หรือวิถีพัฒนาที่มีได้เอาเป็นมนุษย์ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่ตั้ง

บทที่ 1

หลักการและแนวคิดสิทธิมนุษยชน

1. ความเป็นมาและพัฒนาการสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล ไม่แบ่งแยก เชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ศิพพรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติ ปัญญา ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระ เสรีภาพ เสมอภาค มีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาวัตถุ ปัจจัยดำรงชีพได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวปกป้องคุ้มครองและเผยแพร่แนวคิด สิทธิมนุษยชนค่อยๆ ขยายตัวมากขึ้น จนถึงในปี 2540 จึงเกิดรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วม อย่างกว้างขวางและยังมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเด่นชัด รวมไปถึงการก่อให้เกิดคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย

ความหมายของสิทธิมนุษยชน หรือ Human Rights คือ สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็น คนเป็นของทุกคน ไม่ว่าจะเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ ศิพพรณ ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน หรือจะยากดี มีเงินซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถ ถ่ายโอนให้แก่กันได้ และไร้ซึ่งพรมแดน ดังนั้นจึงไม่มีบุคคล องค์กร หรือแม้แต่รัฐที่จะมาล่วงละเมิด ความเป็นมนุษย์ได้นอกจากนี้ ยังมีสิ่งจำเป็นที่ทำให้เรามีชีวิตอยู่รอดนอกจากปัจจัยสี่ที่ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัยแล้ว คือ การศึกษา การมีงานทำ การไม่ถูกทรมาน และได้รับความเป็นธรรม เมื่อถูกกล่าวหาว่าทำผิดกฎหมาย เราเรียกว่า สิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำให้มนุษย์อยู่รอดและสามารถพัฒนาตนเองได้ว่าเป็น “สิทธิมนุษยชน” ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมา แต่กำเนิดและอยู่เหนือกฎหมายและอำนาจใดๆ ของรัฐทุกรัฐ สิทธิเหล่านี้ได้แก่ สิทธิในชีวิต ห้ามฆ่าหรือ ทำร้ายต่อชีวิต ห้ามการค้ามนุษย์ ห้ามทรมานอย่างโหดร้าย คนทุกคนมีสิทธิในความเชื่อ มโนธรรมหรือลัทธิ ทางศาสนามีเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก สิทธิมนุษยชนเหล่านี้ไม่ต้องมีกฎหมาย มารองรับสิทธิเหล่านี้ก็ดำรงอยู่ เช่น แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการฆ่าคนเป็นความผิดตามกฎหมาย แต่คนทุกคนสำนึกได้ว่า การฆ่าคนนั้นเป็นสิ่งต้องห้าม เป็นบาปในทางศาสนา หรือการที่คนในชาติ ไม่ได้รับประทานอาหารที่เพียงพอแก่การยังชีพซึ่งไม่ถือว่ามิใคร่ทำผิดกฎหมายแต่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ที่รัฐบาลมีหน้าที่ต้องจัดการให้คนในชาติได้รับอาหารอย่างเพียงพอแก่การมีชีวิตรอด นอกจากนี้ สิทธิมนุษยชนต้องได้รับรองในรูปแบบของกฎหมาย หรือต้องได้รับการคุ้มครองโดยรัฐบาล ได้แก่

ได้รับสัญชาติ การมีงานทำ การได้รับความคุ้มครองแรงงาน ความเสมอภาคของหญิงชาย สิทธิของเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานการประกันการว่างงาน การได้รับบริการสาธารณสุข การสามารถแสดงออกทางด้านวัฒนธรรมอย่างอิสระสามารถได้รับความเพลิดเพลินจากศิลปวัฒนธรรม ในกลุ่มของคน เป็นต้น สิทธิมนุษยชนเหล่านี้ต้องเขียนรับรองไว้ในกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญหรือแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐของแต่ละประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันว่าคนทุกคนที่อยู่ในรัฐนั้นจะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ ให้มีความเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ซึ่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้นิยามความหมายสิทธิมนุษยชนไว้ว่า คือ ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลก ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น

หลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน 6 ประการ

1. ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (National Rights)
2. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)
3. สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม สุขภาพ และความคิดเห็นด้านต่างๆ (Universality)
4. สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วนๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)
5. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่า ประชาชนหรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
6. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

ดังนั้นการจะเข้าใจความหมายสิทธิมนุษยชนนั้น จำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่างๆ ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย คือ

สิทธิ (Rights) ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ทุกคนมีสิทธิมีชีวิตที่จะอยู่รอด อยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แม้กฎหมายยังไม่รองรับแต่สิทธิก็ยังมีอยู่

เสรีภาพ (Freedom) คือการที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงาม โดยไม่เบียดเบียนสังคม หรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่นหรือส่วนรวม ซึ่งคำว่าสิทธิและเสรีภาพมักจะอยู่รวมกันดังปรากฏในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เพื่อแสดงออกทางความคิดและการปฏิบัติ

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นคำอธิบายความหมายของสิทธิมนุษยชน ในแง่ของการให้คุณค่าแก่ความเป็นคน ว่าทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่กำหนดสิทธิมาตั้งแต่เกิด ใครจะละเมิดไม่ได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ ซึ่งรวมไปถึงสิทธิในการมีชีวิตและความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่ เพราะคนทุกคนที่เกิดมาบนโลกมีศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ ดังนั้นการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมจึงต้องเคารพความเป็นมนุษย์ ห้ามทำร้ายร่างกายหรือทรมาณอย่างโหดร้าย ตลอดจนการกระทำใดๆ ที่ถือเป็นการเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับการรับรองอยู่ในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา และปฏิญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ สังคมในปัจจุบันมักจะละเลยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพราะมีการให้คุณค่าของคนต่างกันตามสถานภาพทางสังคมของแต่ละคน เช่น กำนัน นายทหาร ภารโรง นายกรัฐมนตรี ซึ่งสถานภาพเหล่านั้นไม่ใช่ตัวชี้วัดว่ามนุษย์หรือคนคนนั้นมีศักดิ์ศรีของมนุษย์หรือไม่ แต่ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์คือการให้คุณค่าความเป็นคนตามธรรมชาติไม่ว่าจะเกิดมาเป็น ผู้ชาย ผู้หญิง ทุพพลภาพ ปัญญาอ่อนหรือยากจน ต้องถือว่าคนทุกคนมีคุณค่าเท่ากัน ต้องปฏิบัติต่อกันเยี่ยงมนุษย์อย่างเสมอหน้ากัน เพราะถือเป็นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกัน

ความเสมอภาคและการเลือกปฏิบัติ (Equality and Discrimination) คือเกณฑ์การวัดว่าสังคมหนึ่งสังคมใดมีการละเมิดหรือเคารพสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเสมอภาค หรือการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เท่าเทียมกัน

2. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

หมายถึง คุณค่าของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องหรือขึ้นอยู่กับความเป็นมนุษย์ โดยในฐานะมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าความเป็นมนุษย์โดยไม่ต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย ฐานะ หรือตำแหน่งในความเข้าใจทั่วไป การให้คุณค่ามนุษย์นั้น คุณค่าหรือศักดิ์ศรีขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจ บทบาททางสังคม การดำรงตำแหน่งทางสังคม เมื่อเข้าใจอย่างนี้ ดังนั้น มนุษย์คนใดรวยหรือมีบทบาททางสังคมมาก หรือมีตำแหน่งใหญ่โตก็จะมีคุณค่ามาก คนจนหรือคนที่ไม่มียศหรือตำแหน่งใดๆ ก็จะมีค่าน้อย หากเรามองเช่นนี้ เราก็จะมีความคิดว่าระหว่างนักการภารโรงกับผู้อำนวยการ โรงเรียน

มีคุณค่าต่างกัน เด็กเรียนดีและเด็กที่มีพฤติกรรมแย่เนื่องจากเรียนไม่เก่งมีคุณค่าต่างกัน เด็กที่มีฐานะรวยกับเด็กที่มีฐานะยากจนมีคุณค่าต่างกันการปฏิบัติตนต่อคนเหล่านั้นก็จะแตกต่างกันด้วย

ซึ่งหากพิจารณากันได้ดีแล้ว เราจะเห็นว่าความแตกต่างของมนุษย์ ความจน ความรวย ผู้อำนวยการ นายพล นายอำเภอ สัญชาติ ภาษา ล้วนแล้วแต่สังคมเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้น และเมื่อสังคมกำหนดแล้ว ก็อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นได้ด้วย ถ้าหากคนจนกลายเป็นคนรวย คนที่มีตำแหน่งสูงๆ อาจจะถูกลดตำแหน่ง คนที่ไม่มีความสำคัญทางสังคมกลายเป็นคนดังในหน้าหนังสือพิมพ์ เป็นต้น แต่มีสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้คือ อายุ เพศ เพราะธรรมชาติกำหนดมา แม้ว่าอาจจะมีการผ่าตัดแปลงเพศแต่ก็ยังคงระบุว่าคนคนนั้นมีเพศดั้งเดิมคืออะไร ซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความจริงข้อนี้ได้ แต่สิ่งที่มนุษย์ทุกคนมีคือการรักชีวิต รักตัวกลัวตายมีอยู่ในมนุษย์ทุกคน คุณค่าของความเป็นคนหรือศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จึงไม่มีใครมีคุณค่ามากกว่าใครเพราะทุกคนมีคุณค่าความเป็นคนเหมือนกัน แต่ในสังคมทุกคนก็ยังคงมองเห็นความต่างนี้ไม่ว่าจะเป็น ความแตกต่างทางเพศ ซึ่งฐานะทางเพศชายถูกมองว่ามีคุณค่าทางสังคมมากกว่าเพศหญิงในทุกด้านนับแต่โบราณกาลมา ดังนั้น การละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น หมายถึง การเหยียดหยาม ลดทอน หรือการปฏิบัติต่อคนเหมือนไม่ใช่มนุษย์ หรือลดฐานะมนุษย์เป็นเพียงวัตถุสิ่งของ เช่น เมื่อเราเห็นขอทานแล้วเกิดความสงสาร จึงไปซื้ออาหารกล่องมาให้แต่กลับโยนใส่ให้ขอทานแทนที่จะหยิบยื่นให้อย่างสุภาพ ก็ถือว่าเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของขอทาน ซึ่งแม้ขอทานจะยากจน แต่มนุษย์ด้วยกันก็ไม่มีสิทธิไปเหยียดหยามหรือละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยการโยนอาหารให้ขอทานราวกับขอทานนั้นเป็นสัตว์มากกว่าคน

บทที่ 2

2. หลักสิทธิมนุษยชนสากล

สิทธิมนุษยชนมีพัฒนาการมาจากความพยายามของมนุษย์ที่จะให้ศักดิ์ศรีของมนุษย์ชนได้รับการเคารพ และจากการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและความเสมอภาคที่เกิดขึ้นในดินแดนต่างๆ ทั่วโลก แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนเกิดจากบรรดานักคิดที่มาจากหลากหลายประเพณีและศาสนา ต่อมาผู้บริหารประเทศและนักกฎหมายต่างมีบทบาทในการส่งเสริมแนวความคิดดังกล่าวและร่างขึ้นเป็นเอกสารที่ใช้ปกป้องสิทธิของบุคคลและค่อยๆ กลายเป็นบทบัญญัติและรัฐธรรมนูญของชาติต่างๆ ตัวอย่างเช่น ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ความคิดเรื่องกฎแห่งธรรมชาติได้พัฒนาไปเป็นการยอมรับว่า สิทธิโดยธรรมชาติเป็นสิทธิทางกฎหมาย และสิทธิดังกล่าวนี้ต่อมาได้มีการรวบรวมและร่างขึ้นเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของชาติในยุโรปและอเมริกาเหนือ ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันระหว่างรัฐและบุคคลภายในรัฐ ซึ่งเน้นว่าอำนาจของรัฐมาจากบรรดาเสรีชน ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง (Declaration of the Rights of Man and of the Citizen) ซึ่งเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ซึ่งร่างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1789 และกฎหมายรัฐธรรมนูญของอเมริกา (Bill of Rights) ซึ่งร่างขึ้นใน ค.ศ.1791 ล้วนพัฒนามาจากแนวความคิดที่กล่าวมาแล้ว

รัฐธรรมนูญของชาติตะวันตกที่พัฒนามาจากแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ยังไม่ถึงได้ว่าเป็น “สากล” เพราะยังไม่ครอบคลุมไปถึงพลเมืองทุกคน สตรี เด็ก คนต่างชาติ และทาส ยังไม่ได้รับการคุ้มครองในฐานะพลเมืองที่มีสิทธิตามกฎหมาย นอกจากนั้นสิทธิทางสังคมและสิทธิของชนกลุ่มน้อย ก็ยังไม่ได้รับการกล่าวถึงในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของชาติตะวันตกต่างๆ ในช่วงระยะนั้น บทบัญญัติการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติซึ่งแสดงถึงความร่วมมือระหว่างชาติได้ปรากฏขึ้น โดยเฉพาะสนธิสัญญาว่าด้วยเสรีภาพในการนับถือศาสนา สนธิสัญญาเกี่ยวกับการเลิกทาส และกฎหมายเกี่ยวกับสงคราม อย่างไรก็ตามเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914 – 1918) สิ้นสุดลง ก็ได้เกิดความรู้สึกร่วมกันว่ารัฐบาลทั้งหลายไม่สามารถปกป้องสิทธิมนุษยชนได้ จำเป็นที่จะต้องพึ่งพลังของนานาชาติร่วมกัน ดังนั้นองค์การสันนิบาตชาติ (The League of Nations) ซึ่งเป็นองค์การสากลระหว่างรัฐบาลองค์การแรก กำเนิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงหาวิถีทางที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ แต่งานของสันนิบาตชาติในเรื่องนี้ก็จำกัดอยู่เพียงการคุ้มครองชนกลุ่มน้อยในบางประเทศเท่านั้น

ความพยายามระดับนานาชาติที่จะปกป้องสิทธิของผู้ใช้แรงงานในอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ปรากฏขึ้นต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และได้กลายเป็นข้อตกลงระดับนานาชาติ ร่างขึ้นโดยองค์การแรงงานระหว่างประเทศเมื่อ ค.ศ. 1919 ส่วนการเลิกทาสซึ่งพยายามต่อสู้กันมาเป็นระยะเวลานานก็บรรลุผลสำเร็จ

เมื่อนานาชาติที่เกี่ยวข้องร่วมลงนามในอนุสัญญาระหว่างชาติว่าด้วยทาส ที่กรุงเจนีวาเมื่อ ค.ศ. 1926 สำหรับปัญหาผู้ลี้ภัยก็ได้มีการร่วมลงนามในอนุสัญญาระหว่างชาติเพื่อคุ้มครองผู้ลี้ภัย เมื่อ ค.ศ. 1933 และ 1938

ในช่วงระยะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ได้เกิดระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จ (Totalitarian regimes) ซึ่งก่อตัวขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1920 และดำเนินต่อไปจนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในดินแดนของตนเองอย่างรุนแรง ในขณะที่สงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939 – 1945) ได้นำมาซึ่งการทลายล้างชีวิตและศักดิ์ศรีของมนุษยชนอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีความพยายามที่จะทลายชนกลุ่มต่างๆ โดยอ้างเหตุแห่งเชื้อชาติและศาสนาดังนั้นจึงเป็นที่ประจักษ์ชัดอย่างแน่นอนว่าจำเป็นต้องมีบทบัญญัติระดับนานาชาติ เพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะการเคารพสิทธิมนุษยชนนับเป็นภาระที่สำคัญอันจะนำไปสู่สันติภาพและความก้าวหน้าของโลก

ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อมีการดำเนินการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น บรรดาผู้นำของประเทศสมาชิกดั้งเดิม 50 ประเทศ ได้ร่วมลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติ (The Charter of the United Nations) เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ. 1945 ซึ่งประกาศเป้าหมายหลักขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ว่า : “เพื่อปกป้องคนรุ่นต่อไปจากภัยพิบัติของสงคราม และเพื่อยืนยันความศรัทธาในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษย์ และในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี” มาตรา 1 ของกฎบัตรสหประชาชาติระบุว่า จุดมุ่งหมายประการหนึ่งของสหประชาชาติคือ “เพื่อบรรลุความร่วมมือระหว่างชาติในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา”

ด้วยเหตุที่กฎบัตรสหประชาชาติ เป็นสนธิสัญญาที่บรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติร่วมลงนาม จึงถือว่ามีข้อผูกพันทางกฎหมายที่บรรดาสมาชิกจะต้องปฏิบัติตาม รวมถึงการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และการร่วมมือกับสหประชาชาติตลอดจนนานาประเทศ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่บัญญัติไว้ในกฎบัตร อย่างไรก็ตาม กฎบัตรสหประชาชาติมิได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนโดยตรง หรือกลไกที่จะช่วยให้ประเทศสมาชิกปกป้องสิทธิมนุษยชน ครั้นปี ค.ศ. 1945 องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Committee on Human Rights) ขึ้น มีหน้าที่ร่างกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน จึงเกิดปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งสหประชาชาติ ได้มีมติรับรองเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งบรรดาประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติได้ร่วมรับรองเมื่อ ค.ศ. 1948 ถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อกันของมวลมนุษย์และของบรรดานานาชาติ ถึงแม้ว่า

ปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีได้มีผลบังคับทางกฎหมายเช่นเดียวกับสนธิสัญญา อนุสัญญา หรือ ข้อตกลงระหว่างประเทศ แต่ปรัชญาสากลฉบับนี้นับว่ามีพลังสำคัญทางศีลธรรม จริยธรรม และมีอิทธิพลทางการเมืองไปทั่วโลก และถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่บรรดาประเทศทั่วโลกยอมรับ

ข้อความในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานขององค์การสหประชาชาติ และมีอิทธิพลสำคัญต่อการร่างรัฐธรรมนูญของบรรดาประเทศที่มีการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาประเทศอาณานิคมได้อ้างปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในการประกาศอิสรภาพช่วง ค.ศ. 1950 ถึง 1960 และหลายประเทศนำข้อความในปรัชญามาใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญของตน

เมื่อสหประชาชาติมีมติรับรองปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน องค์การสหประชาชาติประกอบด้วยประเทศสมาชิกเพียง 58 ประเทศ จากนั้นมา จำนวนประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้นจนมีจำนวนเกินกว่าสามเท่าของสมาชิกเดิม อิทธิพลของปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ขยายมากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเป็นที่ยอมรับถึงเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศทั้งหลายทั่วโลก เมื่อพิจารณาความตราต่างๆ ของปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะเห็นว่า มาตราแรกแสดงถึงความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน โดยกล่าวถึงความเท่าเทียมกันของศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ทุกคน ส่วนมาตราที่สองกล่าวถึงความชอบที่จะมีสิทธิของบุคคลโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติใดๆ ทั้งสิ้น ส่วนหลักการขั้นพื้นฐานของสิทธิที่ประกาศไว้ในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปรากฏในคำปรารภซึ่งเริ่มด้วยข้อความที่เน้นการยอมรับ “ศักดิ์ศรีประจำตัวและสิทธิซึ่งเท่าเทียมกัน และไม่อาจโอนให้แก่กันได้ของสมาชิกทั้งมวลของครอบครัวมนุษย์”

สิทธิที่ระบุไว้ในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจำแนกออกได้อย่างกว้างๆ 2 ประเภท คือ

- สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล อิสรภาพจากความเป็นทาสและการถูกทรมาน ความเสมอภาคในทางกฎหมาย การคุ้มครองเมื่อถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการสมรส และการตั้งครอบครัว เสรีภาพขั้นพื้นฐานในทางความคิด มโนธรรม และศาสนา การแสดงความคิดเห็น และการแสดงออก เสรีภาพในการชุมนุม และเข้าร่วมสมาคมอย่างสันติ สิทธิในการมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตนโดยตรงหรือ โดยการส่งผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งอย่างเสรี

- สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในการทำงาน การได้รับค่าตอบแทน เท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม สิทธิในการศึกษา และสิทธิในการเข้าร่วมใช้ชีวิต ทางวัฒนธรรมอย่างเสรี

ต่อมาหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้มีการแปลเจตนาและขยายข้อความให้ละเอียดยิ่งขึ้น ด้วยการร่างเป็นกติการะหว่างประเทศที่มีผลบังคับทางกฎหมาย และสหประชาชาติมีมติรับรอง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1966 คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights - ICESCR) การที่สหประชาชาติมีมติรับรองกติการะหว่างประเทศดังกล่าวนี้ ทำให้บรรดานานาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ไม่เพียงแต่เห็นชอบด้วยกับสิทธิต่างๆ ที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแต่ยังถือเป็นมาตรการในการปฏิบัติตามด้วย หมายความว่า บรรดาประเทศที่ให้สัตยาบัน (Ratify) หรือรับรองกติการะหว่างประเทศดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตามข้อความในกติการะหว่างประเทศ ด้วยทั้งนี้เพราะกติการะหว่างประเทศมีข้อผูกพันทางกฎหมาย ประเทศที่เป็นภาคีในกติการะหว่างประเทศมีข้อผูกพันที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามเงื่อนไขของกติการะหว่างประเทศ และรวมไปถึงต้องส่งรายงาน การปฏิบัติตามกติการะหว่างประเทศให้แก่สหประชาชาติเป็นประจำด้วย เมื่อกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับมีผลในการบังคับใช้ใน ค.ศ. 1976 ประเทศต่างๆ ได้เข้าเป็นภาคีจนปัจจุบันนับได้ 134 ประเทศ

นอกจากกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็ยังมีอนุสัญญา (Conventions) คำประกาศ (Declarations) ข้อเสนอแนะ (Recommendations) ที่เกี่ยวกับรายละเอียดของสิทธิมนุษยชนตามเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศทั้งสองฉบับ คำประกาศ และข้อเสนอแนะถือเป็นมาตรฐานสากลสำหรับบรรดาประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ แต่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายเช่นเดียวกับอนุสัญญา ซึ่งมีผลบังคับให้ประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาต้องปฏิบัติตาม ตัวอย่างของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on The Rights of the Child) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women)

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1990 หลังจากที่ได้อิมติรับรองของสมัชชาสหประชาชาติเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1987 ปัจจุบันนี้ ประเทศสมาชิกองค์การสหประชาชาติกว่า 180 ประเทศให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญาดังกล่าว และบรรดาประเทศภาคี

ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ต่างก็หาวิถีทางที่จะปฏิบัติตามข้อผูกมัดของอนุสัญญา โดยถือว่าเด็กเป็นผู้ที่จะต้องได้รับการดูแล ปกป้อง และเน้นถึงความสำคัญของชีวิตครอบครัวของเด็กด้วย

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ได้รับการรับรองจากสมัชชาสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 1979 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1987 ในปัจจุบันประเทศภาคีของอนุสัญญาดังกล่าวมีกว่า 150 ประเทศ จุดประสงค์ของอนุสัญญานี้คือความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง และเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกปฏิบัติในรูปแบบของการบังคับให้แต่งงาน ความรุนแรงในครอบครัว โอกาสในการศึกษา การดูแลด้านสาธารณสุข ตลอดจนการเลือกปฏิบัติในสถานที่ทำงาน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คือความเป็นมาของสิทธิมนุษยชนสากล ความเป็น "สากล" เริ่มเห็นได้ชัดเจนจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นมาตรฐานระดับนานาชาติที่เกี่ยวกับการปกป้องศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน ต่อมาจึงเกิดกติกาสัญญาระหว่างชาติ ตลอดจนอนุสัญญาระดับต่างๆ ซึ่งมีข้อผูกพันในทางกฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในกติการะหว่างประเทศ และอนุสัญญาที่แต่ละประเทศได้เข้าร่วมเป็นภาคี

สหประชาชาติและองค์กรต่างๆ ในระบบของสหประชาชาติ เช่น ยูเนสโก และยูนิเซฟ เป็นต้น ได้หาวิถีทางที่จะให้บรรดาประเทศสมาชิกปฏิบัติตามมาตรฐานสากลแห่งสิทธิมนุษยชนแต่ความพยายามต่างๆ ย่อมไร้ผล ถ้าปราศจากความร่วมมือของแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทยสิทธิมนุษยชน หมายความว่าถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค เสรีภาพ และอิสรภาพในชีวิตและร่างกายซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ความเสมอภาค เสรีภาพ และอิสรภาพในชีวิตและร่างกายซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามบทบัญญัติของ กฎหมายที่เกี่ยวข้องและตามหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ตลอดจนตามแนวปฏิบัติของกฎหมายระหว่างประเทศ และข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม แต่กระนั้นก็ตาม สิทธิมนุษยชนก็ยังมีถูกละเมิดกันอยู่โดยทั่วไปในสังคมไทย และถ้าหากไม่หาทางป้องกันและแก้ไข แนวโน้มของการละเมิดก็จะทวีความรุนแรงขึ้น ยากแก่การแก้ไข และยังทำลายชื่อเสียง เกียรติภูมิ และภาพพจน์ของประเทศด้วยอย่างไรก็ตาม ถ้าคนไทยเข้าใจความหมายของสิทธิมนุษยชนอย่างถูกต้อง ถ้าเรายอมรับว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีเสรีภาพ และมีความเสมอภาคในศักดิ์ศรีและสิทธิ และถ้ามีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกันฉันท์พี่น้อง คนในสังคมไทยที่มีความแตกต่างหลากหลายก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนและละเมิดสิทธิของกันและกัน

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

การพัฒนาการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สถานการณ์สิทธิมนุษยชนทางสากลมีอิทธิพลและส่งผลต่อประเทศไทย ที่สำคัญคือการทำประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 4 ฉบับหลัก ได้แก่

- อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2528 และพิธีสารเลือกรับ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2543
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2535
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539 และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2542 และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

1) สถานการณ์ด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว

แม้ว่าโดยภาพรวม สถานการณ์ด้านเด็กและเยาวชนของประเทศไทยมีแนวโน้มดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา และความห่วงใยของสังคม รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมไทย ยังมีความผูกพันที่เข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชนอยู่มาก แต่ทิศทางการพัฒนาที่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ส่งผลให้สถาบันครอบครัวไทยอ่อนแอลง ทั้งในแง่ของการพัฒนาศักยภาพบุคคลในครอบครัว และการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็ก รวมถึงการทำร้ายเด็กโดยบุคคลในครอบครัว อันนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ที่มีแนวโน้มสูงขึ้นและรุนแรงขึ้น ได้แก่ เด็กและเยาวชนติดยาเสพติด ถูกล่วงละเมิดทางเพศ เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน การใช้แรงงานเด็ก เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ เด็กหนีภัย เด็กและเยาวชนในสถานสงเคราะห์ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เรือนจำ เป็นต้น ดังนั้นนอกจากการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กแล้ว การส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ต่อเด็กและเยาวชน ทั้งในและนอกระบบการศึกษา เพื่อเป็นการวางรากฐานของวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง

2) สถานการณ์ด้านการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

แม้รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมหลายประการ แต่ความจำเป็นที่ต้องสร้าง “วัฒนธรรมองค์กรด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม” มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา ต้องคำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้มากขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับแนวคิดและกระบวนการลงโทษโดยวิธีต่างๆ ในเรือนจำ ต้องมีกฎหมายคุ้มครองเด็กและเยาวชนเมื่อเป็นผู้ต้องหาให้ถูกต้องตลอดจนผู้เสียหายและพยานในคดีอาญา ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง เพื่อเป็นหลักประกันการใช้กฎหมายและการใช้อำนาจของภาครัฐ ไม่ให้มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ยังคงมีปัญหาในทางปฏิบัติอีกมาก เช่น ในกระบวนการสอบสวนและการให้ประกันตัว การพิจารณาคดีในศาลแรงงานที่ยังล่าช้า การปฏิบัติต่อผู้อยู่ในสถานพินิจและเรือนจำ การที่ศาลเยาวชนและครอบครัวยังมีไม่ทั่วถึง ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมาย กฎและระเบียบอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และยังมีกฎหมายอีกจำนวนมากที่ยังไม่ออกมารองรับสิทธิของประชาชนและสิทธิชุมชน โดยเฉพาะสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกฎหมายการจัดตั้งองค์กรอิสระต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญที่ยังไม่ครบถ้วน เช่น องค์กรอิสระเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค องค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

3) สถานการณ์ด้านนโยบายทางสังคม

แม้ว่ากฎหมายได้รับรองและคุ้มครองมิให้มีการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มที่มีความแตกต่างกันไม่ว่าด้านใดและกำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมความเสมอภาคแก่ผู้ด้อยโอกาส คนชรา เด็ก และคนพิการ รวมทั้งส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสระหว่างหญิงชาย และคุ้มครองมิให้ใช้ความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งมีแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐที่ส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูปที่ดิน การคุ้มครองผู้ใช้ แรงงานและการรวมกลุ่มของภาคประชาชน ซึ่งมีผลให้เกิดการพัฒนาเชิงนโยบาย การจัดสรรงบประมาณและการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นบ้าง แต่ยังคงมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอีกมากมาย เช่น ประเทศไทยยังเป็นทั้งประเทศต้นทางประเทศส่งผ่าน และประเทศปลายทางของการค้ามนุษย์ข้ามชาติ โดยเหยื่อส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็ก ทั้งคนไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และจากประเทศอื่นๆ รวมทั้งการถูกเอาเปรียบด้านธุรกิจบริการทางเพศ และการเอาเปรียบแรงงาน เป็นต้น

สถาบันส่งเสริมงานสอบสวนได้รวบรวมกฎและระเบียบเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่พนักงานสอบสวนควรรู้และศึกษาได้เบื้องต้นดังนี้

๑. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
๒. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
๓. หลักสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไทย
 - รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 - ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทที่ 3

หลักการสิทธิมนุษยชนของไทยในปัจจุบัน

1. เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 28

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้บัญญัติมาตราที่เกี่ยวกับศาลไว้ถึง 49 มาตราโดยแบ่งบทบัญญัติในหมวดของศาลเป็น 5 ส่วน ส่วนที่ 1 บททั่วไป ส่วนที่ 2 ศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนที่ 3 ศาลยุติธรรม ส่วนที่ 4 ศาลปกครอง และส่วนที่ 5 ศาลทหาร

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะศาลยุติธรรมเท่านั้น

โดยปกติศาลถือเป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมาตั้งแต่เดิม เพราะศาลเป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยที่มีอิสระในการดำเนินงานและมีอำนาจในการให้คำปรึกษาแก่ผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือถูกรอนสิทธิได้ บุคคลที่ได้รับความไม่เป็นธรรมต่างต้องมาพึ่งศาลเพื่อให้พิจารณาพิพากษาเพื่อให้ตนได้รับความเป็นธรรมตามที่กฎหมายบัญญัติ

รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ได้เพิ่มอำนาจของศาลในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนอีกมากมายหลายมาตรา โดยเฉพาะการอำนวยความสะดวกทางอาญาเพื่อการคุ้มครองคู่ความทั้งที่เป็นผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และผู้มีส่วนได้เสียอื่น เช่น

- ในคดีอาญาให้ศาลเท่านั้นที่มีอำนาจในการออกหมายจับและคุมขัง (มาตรา 237) เดิมอำนาจในการออกหมายจับในชั้นสืบสวนและสอบสวนเป็นอำนาจของพนักงานในฝ่ายปกครองและตำรวจชั้นผู้ใหญ่ การที่ให้ศาลมีอำนาจในการออกหมายจับจะทำให้การออกหมายมีมาตรฐานมากขึ้น เหตุผลและดุลยพินิจในการออกหมายจับก็จะไปในแนวเดียวกัน และเป็นการป้องกันเจ้าพนักงานหรือมีอำนาจทางบริหาร กลั่นแกล้งผู้ใดด้วยการออกหมายจับ

- การค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล (มาตรา 238)

- ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใด เช่น มีการกักขังเด็กไว้ใช้งานอย่างทารุณ หรือมีการล่อลวงหญิงมาเพื่อเป็นโสเภณีแล้วถูกขังไว้ซึ่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ หรือบุคคลอื่นใดร้องขอต่อศาลให้ดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวเพื่อพิจารณาว่ามีการคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หากศาลเห็นว่าการคุมขังดังกล่าวเป็นการกระทำอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลตั้งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที (มาตรา 240)

จะเห็นได้ว่า ตามรัฐธรรมนูญใหม่นี้ ศาลมีบทบาทมากขึ้นในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และที่สำคัญบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือต้องการใช้สิทธิทางศาลก็สามารถดำเนินการตามมาตรา 28 วรรค 2 ของรัฐธรรมนูญที่ว่า

“บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้”

หมายความว่า ศาลก็ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญในฐานะองค์กรหนึ่งของรัฐ ดังนั้นเมื่อมีประเด็นขึ้นในศาลใดแล้ว ศาลนั้นๆ ก็ต้องถือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายอื่นๆ ที่ตนต้องดูแลคุ้มครองให้สิทธิพื้นฐานต่างๆ ของคู่ความปรากฏเป็นจริง ต้องใช้และตีความตามรัฐธรรมนูญไปตามอำนาจแห่งตน ยกเว้นแต่เฉพาะกรณีที่มีการกล่าวอ้างว่าพระราชบัญญัติใดขัดต่อรัฐธรรมนูญเท่านั้นที่ศาลในศาลคดีจะต้องพักคดีและส่งประเด็นไปให้ศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาด แต่ถ้าไม่ใช่กรณีเช่นนี้แล้วศาลทุกศาลย่อมมีอำนาจและมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิพื้นฐาน โดยผู้ทรงสิทธิสามารถหยิบยกบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ขึ้นอ้างได้โดยตรงเลยทีเดียว

ตัวอย่างเช่น

- การจับผู้ต้องหาโดยไม่มีหมายจับของศาล หรือมีหมายจับของศาลแต่ปราศจากเหตุในการออกหมายที่สมบูรณ์ เหล่านี้ต้องถือเป็นการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญมาตรา 237 มิใช่เป็นเพียงการกระทำโดยมิชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น มาตรการเยียวยาขออำนาจศาลเพื่อส่งปล่อยตัวตามมาตรา 240 จะต้องเข้ามาช่วยเหลือได้

- การสั่งปิดสถานบริการโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับอนุญาตได้ทราบข้อกล่าวหาและโต้แย้งก่อน ต้องถือเป็นการละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญมาตรา 60 มิใช่เป็นเพียงการกระทำโดยมิชอบตาม พรบ.วิธีพิจารณาทางปกครองเท่านั้น มาตรการเยียวยาให้สิทธิผู้รับอนุญาตนำคำสั่งนี้ไปให้ศาลในคดีปกครองพิพากษาเพิกถอนคำสั่งจะต้องติดตามมาเสนอ

2. ปัญหาของการใช้สิทธิทางศาลในอดีต

ก่อนที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะประกาศใช้นั้น ศาลถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทางอาญา หลักการที่สำคัญของศาลคือ ต้องให้ความยุติธรรมทั้งใจทักและจำเลย

ในการพิจารณาคดีเพื่อให้ความเป็นธรรมและความคุ้มครองแก่ทั้งโจทก์และจำเลย ศาลไทยได้ยึดแนวปฏิบัติดังนี้

(1) ต้องมีการฟ้องคดีจึงจะมีการพิจารณาคดีได้ ศาลไม่มีอำนาจริเริ่มพิจารณาคดีได้โดยตรง

(2) การพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผย ประชาชนที่สนใจมีสิทธิมาฟังการพิจารณาคดีได้ ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยบริสุทธิ์เว้นแต่ศาลจะสั่งให้พิจารณลับตามมาตรา 177 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(3) การพิจารณาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสจำเลยที่จะได้ต่อสู้คดีได้เต็มภาคภูมิ โดยมีโอกาสได้ซักฟอกพยานตลอดจนชี้แจงข้อเท็จจริงตามสมควร การพิจารณลับหลังจำเลยมิได้เฉพาะในกรณียกเว้นบางกรณี ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 172 ทวิ แห่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(4) ในคดีอุกฉกรรจ์หรือคดีที่เด็กกระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะกระทำบัญญัติว่าเป็นความผิด ถ้าจำเลยไม่มีทนาย ให้ตั้งทนายให้เมื่อจำเลยต้องการ

(5) การพิจารณาคดีอาญากระทำได้ครั้งเดียว สำหรับความผิดอันเดียวกันนั้น เช่น ถ้าศาลพิจารณาและยกฟ้องการกระทำนั้นไปแล้วและคดีถึงที่สุด ภายหลังปรากฏว่ามีพยานหลักฐานเพิ่มเติมจะรื้อฟื้นเอาการกระทำนั้นมาพิจารณาใหม่อีกไม่ได้

ในส่วนการพิพากษาคดีอาญานั้น ศาลอาญาของไทยได้ให้การคุ้มครองสิทธิทางอาญาของจำเลยในระดับที่น่าพอใจ ดังจะพิจารณาได้จากกรณีที่ศาลอาญาได้ทำหน้าที่โดยยึดแนวปฏิบัติดังนี้

(1) คำพิพากษาจะถือความจริงเป็นใหญ่ กล่าวคือ แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพแต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิดก็ต้องปล่อยตัวจำเลย โดยเหตุนี้ในคดีสำคัญๆ คือ คดีที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่

(2) ศาลจะพิจารณาลงโทษจำเลยได้ก็ต่อเมื่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏในทางพิจารณาต่างกับข้อเท็จจริงที่บรรยายในฟ้อง เช่น ฟ้องว่าฆ่าคนตายโดยเจตนา หากพิจารณาได้ความว่าฆ่าคนตายโดยประมาทศาลต้องยกฟ้อง

(3) จะไม่มีการพิพากษาโดยไม่มีการพิจารณาพยานหลักฐาน โดยศาล เว้นแต่จำเลยจะรับสารภาพในคดีที่ไม่สำคัญ (ตามข้อ 1)

(4) การพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ตามตัวบทกฎหมาย การพิพากษาลงโทษจะต้องระบุมাত্রาแห่งความผิดลงไว้ในคำพิพากษาด้วย

(5) ศาลจะพิพากษาลงโทษเฉพาะที่เป็นโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ เช่น กฎหมายกำหนดโทษจำคุก ศาลจะเปลี่ยนเป็นโทษประหารชีวิตไม่ได้ ทั้งนี้เว้นแต่จะมีกฎหมายให้เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบาได้ เช่น ให้เปลี่ยนจากโทษจำคุกมาเป็นโทษกักขังตามประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

(6) ศาลจะพิพากษาลงโทษไม่เกินกว่าที่โจทก์ขอให้ฟ้องให้ลงโทษ

แนวปฏิบัติของการพิจารณาและพิพากษาคดีอาญาดังกล่าวนับเป็นแนวปฏิบัติที่มุ่งให้การคุ้มครองคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลย เป็นแนวปฏิบัติที่เป็นสากลที่ศาลไทยยึดถือปฏิบัติมาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตามการใช้สิทธิทางศาลก็ยังมีปัญหาบ้างไม่มากก็น้อย ทั้งที่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมายที่ให้อำนาจศาลในการพิจารณาคดี หรือเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายโดยรวม ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวข้องถึงกระบวนการยุติธรรมฝ่ายอื่นๆ นั่นคือ

1. ปัญหาความล่าช้าในการดำเนินคดี

ปัญหานี้คู่ความฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องล้วนมีส่วนรับผิดชอบเพราะการเลื่อนคดี ทั้งฝ่ายโจทก์คืออัยการ ฝ่ายทนายความจำเลย หรือศาล หรือการมีเวลาว่างไม่ตรงกันของทั้ง 3 ฝ่าย ส่งผลให้การอำนวยความสะดวกยุติธรรมเป็นไปโดยล่าช้า ทำให้ไม่สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยได้เต็มที่

เราจึงเห็นว่าในบางคดีมีการใช้เวลานาน 2-3 ปี หรือมากกว่านั้นกว่าที่ศาลจะพิพากษา ซึ่งเมื่อพิพากษาแล้วศาลอาจยกฟ้องโจทก์ ปลดปล่อยจำเลยไป ความล่าช้าดังกล่าวย่อมทำให้จำเลยได้รับความเสียหาย

2. ปัญหาค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

ในการดำเนินคดีทางศาล โดยเฉพาะคดีอาญานั้น ฝ่ายจำเลยซึ่งเป็นผู้ถูกจับกุมอาจไม่ได้รับการประกันตัวในชั้นพิจารณา ไม่อาจหาเงินมาใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้หากตัวเองเป็นผู้ยากไร้ แม้ศาลและแต่งตั้งทนายความให้ แต่ทนายความที่ศาลแต่งตั้งก็ได้รับค่าตอบแทนน้อย ประสิทธิภาพในทางคดีก็น้อย ทำให้จำเลยเสียเปรียบ การจัดหาทนายความที่มีประสิทธิภาพสูงก็มีค่าใช้จ่ายสูง หากไม่มีเงินมากพอก็ไม่สามารถจัดหาทนายความที่มีคุณภาพได้ จึงไม่ได้รับการคุ้มครองตามสิทธิที่ควรจะได้รับตามกฎหมาย

3. ปัญหาความปลอดภัยของพยาน

ในคดีอาญานั้น พยานบุคคลหรือประจักษ์พยานจะเป็นปัญหาใหญ่ที่ศาลหรือกระบวนการยุติธรรม ไม่สามารถคุ้มครองได้ เพราะหากเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้มีอิทธิพล การมาเป็นพยานในคดีอาญาจะต้องเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สินของพยาน ไม่มีใครอยากเอาตัวเองเข้าเสี่ยง ต่อเรื่องที่ตนไม่มีส่วนได้เสียเข้าทำนองเนื้อไม่ได้กินหนังไม้ได้รองนั่ง เอากระดูกมาแขวนคอ

4. ปัญหาทางกฎหมายและระบบกฎหมาย

การดำเนินคดีนั้นศาลไทยใช้ระบบการค้นหาข้อเท็จจริงโดยระบบกล่าวหา คือ ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นต้องนำสืบ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้ไปหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้อง หากจำเลยมีข้ออ้างว่าไม่ได้กระทำความผิดตามคำฟ้องก็ต้องไปหาพยานบุคคลมาพิสูจน์หักล้าง ซึ่งกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานนั้นฝ่ายรัฐย่อมหาหลักฐานได้ง่ายกว่าเพราะมีเครื่องมือดีกว่าประชาชน

การไต่สวนในคดีวิสามัญฆาตกรรมตามมาตรา 150 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ก่อนมีการแก้ไข) จะเป็นตัวอย่างของปัญหาที่ได้กล่าวถึงข้างต้น

3. ตัวอย่างในคดีวิสามัญฆาตกรรม

ในคดีวิสามัญฆาตกรรมตามมาตรา 150 ปัญหาของข้อกฎหมายและระบบกฎหมายคือ

1. ในการไต่สวนการตายให้ศาลปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาลก่อนวันทำการไต่สวนไม่น้อยกว่า 15 วัน

การติดประกาศไว้ที่ศาล โดยไม่ได้แจ้งให้ญาติผู้ตายทราบนั้นอาจเป็นเหตุให้ไม่มีผู้มาคัดค้านการตายในศาลได้ ตรงนี้จะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ตายและญาติผู้ตาย หากการตายนั้นไม่ได้เกิดขึ้นตามที่ตำรวจนำพยานมาสืบ เช่น เป็นการลู่แก่อำนาจของเจ้าหน้าที่ยิงผู้ตายฝ่ายเดียวโดยไม่มีการต่อสู้หรือเป็นการปฏิบัติราชการตามหน้าที่

2. กฎหมายบัญญัติต่อไปว่า เมื่อศาลได้ปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนการตายแล้ว ก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามิ ภรรยา บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลผู้ตาย มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบและนำสืบพยานอื่นได้ด้วย

การกำหนดไว้ในกฎหมายเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นธรรมแก่ผู้ตายในคดีวิสามัญฆาตกรรม เพราะเหตุว่า หากไม่มีญาติผู้ตายเข้ามาคัดค้านในคดี ศาลอาจทำการไต่สวนฝ่ายเดียว แล้วมีคำสั่งตามที่พนักงานอัยการและตำรวจนำสืบ หากกฎหมายบัญญัติอีกอย่างหนึ่งว่า ศาลจะไม่ทำการไต่สวนการตายจนกว่าสามิ ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน ได้เข้ามาเป็นผู้คัดค้านในคดี กฎหมายมาตรานี้จะมีคุณค่าในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลอีกระดับหนึ่ง

ปัญหาเรื่องพยานบุคคล ปัญหาเรื่องความล่าช้าในการพิจารณาคดี ปัญหาความปลอดภัยของพยานในคดีวิสามัญฆาตกรรมก็มีมาก เพราะบางครั้งไม่มีพยานบุคคลเข้ามาในคดี นอกจากพยานเอกสาร เช่น ผลการชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์นิติเวช และโดยมากหากไม่มีผู้ร้องคัดค้าน ศาลมักจะเชื่อถือตามพยานของพนักงานอัยการและตำรวจ ทำให้ผู้ที่ตายอย่างไม่เป็นธรรมได้รับความไม่เป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม

4. ผลของการใช้สิทธิทางศาสนาตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญ

การปฏิรูประบบศาลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญจะสามารถทำให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งรวมถึงการใช้สิทธิในการฟ้องร้องหรือใช้สิทธิทางศาลในการต่อสู้คดีตามมาตรา 28 ด้วยกล่าวคือ

1. ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการพิจารณา

มาตรา 241 วรรคแรกของรัฐธรรมนูญ บัญญัติว่า

“ ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ” หมายความว่า ในการพิจารณาคดีนั้นศาลจะต้องนัดพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่อง เช่น แต่เดิมอาจนัดพิจารณาคดีเดือนละ 1 นัด แล้วเว้นไปอีก 1-2 เดือน จึงนัดพิจารณาคดีใหม่นั้น รัฐธรรมนูญบอกให้นัดความอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง จึงต้องนัดความเดือนละ 3-4 ครั้ง ต่อเนื่องกัน หรือศาลอาจกำหนดวันนัด โดยดูจากจำนวนพยานเอกสารและพยานบุคคลของทั้ง โจทก์และจำเลยแล้วสอบถามว่าแต่ละฝ่ายจะใช้เวลาในการนำสืบกี่ครั้งก็นัดความกันได้เลย อันสามารถกำหนดวันนัดพิจารณาคดีได้อย่างต่อเนื่อง ปัญหาการดำเนินคดีล่าช้าในศาลซึ่งบางคดีใช้เวลา 1-2 ปี อาจเสร็จสิ้นภายใน 3-6 เดือน เป็นต้น

2. ปัญหาความปลอดภัยของพยาน

รัฐธรรมนูญมาตรา 244 บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ขณะนี้กระทรวงยุติธรรมกำลังจัดทำร่างกฎหมายเพื่อคุ้มครองพยานอยู่เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ดังนั้นพยานจะได้รับความปลอดภัย ได้รับค่าตอบแทนและมีหลักประกันในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยที่ตัวเองจะไม่ต้องเป็นห่วงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอีกต่อไป

3. ปัญหาทางกฎหมายและระบบกฎหมาย

หากจะยกตัวอย่างจากกรณีวิสามัญฆาตกรรม ตามมาตรา 150 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แม้ว่าจะมีการแก้ไขกฎหมายมาตรานี้และประกาศใช้แล้ว แต่ยังคงต้องติดตามต่อไปว่าจะมีการบังคับใช้และปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลหรือไม่ ซึ่งการวิจัยส่วนบุคคลในชั้นนี้ยังไม่สามารถตอบปัญหานี้ได้ จึงขออนุญาตไม่กล่าวถึง

เมื่อได้ดูภาพรวมของการปฏิรูประบบศาลตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แล้ว ผู้จัดทำกรวิจัยส่วนบุคคลมีความเห็นว่า

การใช้สิทธิทางศาลตามรัฐธรรมนูญมาตรา 28 จะเป็นช่องทางหนึ่งของประชาชนที่จะได้รับความเป็นธรรม เพราะศาลนั้นถือเป็นกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแต่ดั้งเดิมของประชาชน การที่รัฐธรรมนูญพยายามอุดช่องว่างของปัญหาต่างๆ ที่ทำให้การคุ้มครองสิทธิได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยนั้น แม้ว่าจะยังทำได้ไม่ทันทั่วถึงต่อการแก้ไขปัญหา แต่นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้ศาลเป็นกลไกในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ต้องเริ่มดำเนินการต่อไปนี้ด้วย

1. เร่งจัดทำกฎหมายให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ เช่น กฎหมายคุ้มครองพยาน กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้เสียหาย เป็นต้น

2. ดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ด้วยการจัดการเรียนการสอนด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในและนอกระบบการศึกษา การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำกฎหมายสำคัญๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายคุ้มครองพยาน เป็นต้น

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

สิทธิเป็นเสมือนทั้งเกราะในการคุ้มกันประชาชนให้พ้นจากภัยคุกคามของกำลังอิทธิพลและอำนาจที่ไม่ยุติธรรมและเป็นเสมือนกุญแจให้ประชาชนสามารถใช้ไขไปสู่ประโยชน์ด้านต่างๆ ได้ โดยในที่นี้จะเน้นเฉพาะสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองไว้ ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมถึงผลประโยชน์จากโอกาสและทางเลือกอันพึงมี พึงกระทำและพึงได้โดยที่สิ่งนั้นไม่ถูกโต้แย้งและขัดขวางโดยกฎหมาย องค์กรรัฐเจ้าหน้าที่ และคนอื่น ทั้งนี้ โดยที่ประชาชนมีอิสระตามเสรีภาพในการใช้สิทธินั้นได้ตามเจตจำนงอิสระของตนเองหรือตามความสามารถในการตกลงใจของตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับกะเกณฑ์โดยอิทธิพลอย่างอื่น

สภาวะของสิทธิมนุษยชนในแต่ละประเทศ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติและความเข้าใจของรัฐและคนในสังคมที่มีต่อสิทธิมนุษยชน จนถึงปัจจุบัน ยังคงมีผู้ใช้อำนาจรัฐในไทยไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ ทำหน้าที่ในรัฐสภา ทั้งที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา และประชาชนบางกลุ่มยังมีความคิดและเชื่อว่า สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่แปลกแยกในสังคมไทย เป็นแนวคิดที่นำมาจากตะวันตกและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม วิธีคิดดังกล่าวขัดแย้งกับธรรมชาติของมนุษย์โดยสิ้นเชิง ธรรมชาติที่ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมสิทธิและหน้าที่ที่มนุษย์ย่อมต้องการมีชีวิตที่ปลอดภัย ปราศจากความกลัว มีความต้องการที่จะมีชีวิตที่ดีพร้อมด้วยปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีความต้องการที่อยู่อย่างเสรี โดยมีเสรีภาพในการที่จะแสดงออกซึ่งความคิดความเห็นและเสรีภาพในความเชื่อแต่ละคนเห็นว่าเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข สิทธิจึงคุณค่าพื้นฐานทางสังคมที่มนุษย์ทุกคนมีร่วมกัน ไม่ได้เป็นคุณค่าหรือแนวคิดที่แปลกแยกจากความเป็นมนุษย์ ไม่ได้เป็นสิ่งแปลกแยกในสังคมแต่อย่างใด

ในทางหลักการไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ที่ไหน มนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนจึงมีความเป็นสากล ความเป็นสากลไม่ได้หมายถึง ความเป็นตะวันตกแต่เป็นสากลในแง่ที่ว่า มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ภาษาใด วัฒนธรรมใด และอยู่แห่งหนใด ย่อมต้องสามารถเข้าถึงและเรียกร้องสิทธิได้ สิทธิของทุกคนย่อมได้รับ การปกป้องคุ้มครอง ไม่มีพรมแดน ไม่มีสัญชาติ สิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนต้องได้รับการเคารพโดยไม่เลือกปฏิบัติ แม้ว่าในทางแนวความคิดและทางปฏิบัติไม่ได้มีการแบ่งสิทธิมนุษยชนเป็นประเภทต่างๆ แต่เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ การพัฒนาและการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนที่ผ่านมา

มา ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย ดูเหมือนจะมีขั้นตอนและช่วงเวลาที่ทำให้เกิดเป็นข้อสรุป ว่าสิทธิมนุษยชนจัดแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หมายถึงสิทธิในชีวิต เนื้อตัว ร่างกาย ในศักดิ์ในความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะทางกฎหมาย สิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม สิทธิที่จะไม่ถูกรังแก ไม่ถูกบังคับให้สูญหาย ไม่ถูกบังคับให้เป็นทาส สามารถเดินทางย้ายถิ่นอย่างเสรี รวมไปถึงสิทธิในการสร้างครอบครัวที่เลือกเองการมีชื่อ มีสถานะบุคคล รวมถึงชาติ เสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันมนุษย์แต่ละคนต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งต้องยอมต้องการมีส่วนร่วมในสังคมการเมือง ดังนั้น สิทธิในการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในทางการเมือง สิทธิในการแสดงออกซึ่งความเห็น การพูด สิทธิในการสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร สิทธิในการรวมกลุ่มและรวมตัว

2. สิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สิทธิพื้นฐานสำคัญไม่อาจถูกละเมิดได้คือ สิทธิที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและอย่างมีศักดิ์ศรี หมายถึงว่า แต่ละคนต้องมียานทำและได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกันในงานประเภทเดียวกัน มีสภาพการทำงานที่ปลอดภัย สามารถรวมตัวกันต่อรอง เพื่อสวัสดิภาพและสวัสดิการของตนเองและครอบครัวได้มีปัจจัยที่พร้อมเพียง ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงบริการทางการแพทย์และสุขภาพ การถือครองทรัพย์สิน การได้รับการศึกษาเท่าที่ความสามารถในการเรียนรู้จะอำนวยให้ รวมถึงสิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากผลพวงของการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฯลฯ

3. สิทธิในการพัฒนา การได้รับประโยชน์จากการพัฒนา การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี การที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและรักษาดูแลสำหรับตนเองแลเพื่อชนรุ่นหลัง การดูแลรักษาศิลปวัฒนธรรม ร่วมกันในกลุ่มและชุมชน สิทธิในการกำหนดใจและอนาคตตนเอง ซึ่งหมายรวมถึง การมีสิทธิในการกำหนดแนวทางพัฒนาประเทศและชุมชนทั้งหมดนี้ก็เพื่อไปให้ถึงสิทธิอีกอย่างหนึ่ง คือ สิทธิที่จะมีสันติภาพและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

สิทธิทั้ง 3 ประเภทนั้น มักถูกมองว่าไม่สามารถพัฒนาไปด้วยกันได้ ในแง่ที่ว่า หากต้องการไปถึงสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม ก็ต้องจำกัดสิทธิทางการเมืองบางอย่าง เช่น ความคิดที่ว่า การที่ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงออก ซึ่งความคิดเห็น การรวมตัวกัน อาจไม่เอื้อต่อการดำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพทางการเมือง อาจส่งผลให้สังคมวุ่นวายไร้ระเบียบ เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ อันจะส่งผลถึงการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม เพราะไม่เอื้อต่อบรรยากาศการลงทุน แต่ในความเป็นจริง สิทธิแต่ละประเภทล้วนเชื่อมโยงกัน ในสังคมที่ต้องการเป็นประชาธิปไตยย่อมต้องเปิดให้ประชาชนมีสิทธิ มีเสียงและมีส่วนร่วมได้ คุณภาพ

ของการมีส่วนร่วมย่อมขึ้นอยู่กับการมีความเป็นอยู่และสุขภาพที่ดี ได้รับการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร ที่ครบถ้วนและเท่าเทียมกัน สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน จะมีน้อยลง หากประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของ ชุมชนและสังคม โอกาสที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติก็มีมากขึ้น นั่นหมายถึงว่า สังคมไม่วุ่นวาย การเมือง มีเสถียรภาพภายใต้เงื่อนไขที่ไม่มีการแย่งชิงอำนาจกันเอง ในเมื่อมนุษย์เกิดมาพร้อมสิทธิและหน้าที่ ในฐานะปัจเจกย่อมถือว่าเป็นเจ้าของสิทธิและต่างก็มีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่มนุษย์ไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวหากต้อง อยู่กับผู้อื่น มนุษย์จึงมีหน้าที่จะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย ในขณะเดียวกัน สิทธิบางอย่างเป็นสิทธิ ร่วมกัน เช่น สิทธิภาษา วัฒนธรรม สิทธิในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งต้องดำรงและ รักษาาร่วมกันไม่ได้เป็นของใครคนหนึ่ง สิทธิร่วมกันดังกล่าวนี้ มีความสำคัญมากขึ้นและสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในสังคมที่ดำรงชีวิตอยู่บนสิ่งที่เรียกว่า “ฐานทรัพยากร” ความสำคัญของสิทธิร่วมกันที่เรียกว่า สิทธิชุมชนนี้ จะชัดเจนขึ้น เมื่อรัฐเลือกแนวทางการพัฒนาแบบเสรีนิยมอิงแอบอยู่กับทุนทั้งในประเทศ และทุนข้ามชาติ และมองความหมายของการพัฒนาเพียงแค่ตัวเลขแบบเสรีนิยมอิงแอบอยู่กับทุน ทั้งในประเทศและทุนข้ามชาติ และมองความหมายของการพัฒนาเพียงแค่ตัวเลขการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจและความทันสมัย โดยไม่ใส่ใจภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและสิทธิของคน ในท้องถิ่น

แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ (เชิงอำนาจ) อย่างน้อยในสองระดับ คือความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจเจกกับปัจเจก ในกรณีที่มีความขัดแย้งหรือมีปัญหาละเมิดซึ่งกันและกัน ก็มีรัฐ และ/หรือผู้ที่เป็นผู้ปกครองในแต่ละหน่วย (ตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับชุมชน) เป็นผู้เกี่ยวข้อง ตรวจสอบ และ นำผู้ละเมิด/ผู้กระทำผิดมาลงโทษ กับความสัมพันธ์อีกระดับหนึ่งที่ถือเป็นปัญหาสำคัญในเชิงสิทธิมนุษยชน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ด้วยเหตุที่รัฐมีหน้าที่ต้องดูแลคุ้มครองประชาชน ในฐานะที่รัฐ มีอำนาจทั้งในทางการเมือง กฎหมายและอาวุธในมือ และมีความสามารถและโอกาสที่จะละเมิดสิทธิของ ประชาชนได้มากกว่าระหว่างประชาชนด้วยกันเอง การตรวจสอบรัฐ โดยรัฐเอง จึงเป็นสิ่งที่น่ากังขาและ มีคำถาม ประชาชนจะได้รับความเป็นธรรมมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ประชาชนและ ประชาสังคมยังไม่เข้มแข็งและไม่มีพื้นที่ทางการเมืองพอที่จะตรวจสอบ และทำให้รัฐรับผิดชอบ ต่อประชาชนได้

อย่างไรก็ตามในทางทฤษฎีทางการเมืองเชื่อว่า เหตุผลการดำรงอยู่ของรัฐก็เพื่อปกป้องคุ้มครอง ประชาชนให้หลักประกันว่า ประชาชนจะมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขปราศจากภัยใดๆ ในทางกฎหมาย โดยเฉพาะ กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รัฐมีหน้าที่อย่างน้อย 5 ประการคือ

1. การเคารพสิทธิของประชาชนและไม่แทรกแซงในชีวิตของประชาชน ไม่เข้าไปจัดการชีวิตของประชาชน
 2. คุ้มครองประชาชนไม่ให้ถูกละเมิดโดยบุคคลที่สามและเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง
 3. ให้บริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่ดีของประชาชน
 4. สร้างสถาบัน กฎหมาย นโยบาย และกลไกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการเข้าถึงสิทธิของประชาชน และเพื่อดูแลสิทธิของประชาชน
 5. ส่งเสริมสิทธิของประชาชนด้วยการองค์ความรู้ ความตระหนักให้กับเจ้าหน้าที่และคนในสังคม
- หน้าที่เหล่านี้ ได้รับการระบุไว้ชัดเจนในกฎหมาย ทั้งในกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกฎหมายภายใน เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 และกฎหมายลำดับรองอื่นๆ การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน เช่นส่วนหนึ่ง จึงต้องพิจารณาถึงการปฏิบัติตามพันธกรณี หรือหน้าที่ของรัฐที่มีต่อประชาชนด้วย

บรรณานุกรม

- แก้วสรร อติโพธิ “ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ”
- สำนักพิมพ์วิญญูชน “ รวมสารรัฐธรรมนุญฉบับประชาชน โดย สสร. ”
- รัชนิกร โชติชัยสถิตย์ “ กลไกระดับชาติในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ”
- นฤมล สุภาพร “สิทธิมนุษยชน ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร” วารสารยุติธรรม
- วีระ จุฑาคุปส์ “ ข้อมูลจากรายงานประเมินสถานการณ์ สิทธิมนุษยชน ปี 2550 ”